

”זכור את אשר עשה לך עמלק”

[לפרשת זכור, שנת תשס"ז – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי.
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

במפטיר לפרשתנו (תצוה, תשס"ו) אנו קוראים "והיה בהניח ה' אלוהיך לך מכל אויביך מסביב, בארץ אשר ה' אלוהיך נותן לך נחלה לרשתה, תמחה את זכר עמלק מתחת השמים. לא תשכח". (דברים כה, יט).

חידושי תורה רבים נכתבו על עצם הקריאה הזאת.

• אם היא דאורייתא או לא? • אם הנשים חייבות לשמוע קריאה זו לא? • אם אדם מעדות המזרח יוצא ידי חובתו בשמיעת קריאה מתוך ספר הנכתב בכתב אשכנזי, או מפי קריין הקורא האותיות בהברה אשכנזית? [וכן להיפך]. • האם המלה "זכר" יש לנקדה צירי סגול, או פעמיים סגול? • האם אדם שלא שמע את הקריאה בשבת זו יצא ידי חובתו כשישמע קריאת המגילה ביום פורים עצמו? ועוד שאלות הלכתיות מובהקות.

אבל אין הרבה הדנים על עצם הביצוע למעשה, מי הם זרע עמלק שנצטוונו למחות את זכרונם מהעולם, כלומר להרוג אותם? זאת אומרת עוסקים אנו הרבה בטכס הקריאה כשלעצמה, ולא בגוף המצוה כמו שהיא. כיצד נזהה מי הוא ואיזה הוא שנכנה אותו – "עמלק"?

תשובה. שונאי ישראל למיניהם – הם עמלק! (7 מקורות לךך)

[א] ענה על כך הגאון הרב יוסף דב סולובייציק כי כל אומה המציקה באופן שיטתי לישראל, הרי היא מזרע עמלק. כך לשונו – "ההשגחה מנסה אותנו שוב פעם במשפּר העובר על ארץ ישראל. מזימות הערבים אינן מכוונות רק לעצמאותה המדינית, אלא כלפי עצם קיומו של הישוב בכלל. הם שואפים להשמיד את הישוב מאיש ועד אשה, מעולל ועד יונק, משור עד שה. באחת האסיפות של "המזרחי" [בארה"ב] אמרתי בשם אבא מרי [הרב משה] ז"ל כי פרשת 'מלחמה לה' בעמלק מדור דור' אינה מוגבלת בחלוקה הציבורית כמלחמת מצוה לגזע מסוים; אלא כוללת חובת ההתקוממות נגד כל אומה או קבוצה החדורה שגעון של שנאה, והמכוונת את משטמתה כלפי כנסת ישראל. כשאומה חורתת על דגלה 'לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד' (תהלים פג, ה) – היא הופכת [להיות] עמלק!" (י"איש האמונה", הוצ' מוסד הרב קוק, תשמ"א, עמ' 101).

[ב] רעיון זה הובע גם ע"י הגאון האדיר המלבי"ם (על שמות יז, יד) "ורמז גם כן שבכל דור ודור יעמדו צוררי ישראל להשמידם, וצוררי ה' ומכחישי שמו, שכולם [הם] שורש פורה ראש ולענה מעמלק, ובאחרית הימים ישמידם מתחת שמי ה'".

[ג] שמא לכך נתכוון גם רבי שמשון רפאל הירש: "ולאו דוקא אותו עמלק וצאצאיו הגזעיים, אלא כל אותם הממלכות הממשיכים במורשת העמלקיות, והנם צאצאי עמלק ברוחם ובאופיים" ("במעגלי שנה", הוצ' נצח, שנת תשכ"ו, עמ' קפט).

[ד] כבר לפני 400 שנה, הכריז כך ר' אלעזר אזקרי, מחבר "ספר חרדים", בפרקו על ארץ ישראל (עמ' 183): "וכי היכי דבביאה ראשונה [בצאת ישראל ממצרים] בא עמלק, הכי נמי בקיבוץ גליות כשרוצים לבוא לארץ ישראל, עמלק מזדמן להם בדרך, וכאשר עינינו רואות היום תמיד. ירא ה' וישפוט" עכ"ל. כלומר גם אז בימיו היו ערבים פושעים הפוגעים ביהודים המבקשים להתיישב בארצם. ולפי קביעתו הם הם זרע עמלק.

[ה] עוד לפניו אמר כך מהר"ל. כאשר נצבת בפנינו השאלה, אם היה מותר ע"פ תורה להרוג כל בני משפחותיהם של ציבורו של המן הרשע? וכלום מותר להרוג גם נשים וטף? ורשות המלך היתה "להשמיד ולהרוג ולאבד את כל חיל עם ומדינה הצרים אותם, טף ונשים ושללם לבוז" (אסתר ה, יא). והנה כמו שהיהודים לא מלאו אחרי דברי אחשורוש "ובביזה לא שלחו את ידם" (אסתר ט, ז) כך היתה ברשותם להמנע מלהרוג נשים וטף. ולמה הרגו נפשות (לפי סגנון לשון בני זמננו) שהם "חפים מפשע"?

ועוד יש לשאול, כיון שכבר נהרג המן, וכבר סר פחד גזירת ההשמדה, למה להם להרוג 75,00 איש? עונה על כך מהר"ל: "ולא תאמר לא היה צורך כי אם להשיב הספרים ולא יהרגו בשונאיהם. מה שיהרגו בשונאיהם, למה להם זה? אלא יולקהל ולעמוד על נפשם. לומר כי זה שהם יהרגו את אויביהם, נקרא זה לעמוד על נפשם... כי ישראל כאשר הם בגלות בין העמים, אם יש שונא להם כמו שהם אלה, [מתברר] שהם מזרע עמלק האגגי כאשר הוא צורר לישראל, ותמיד הם עומדים לכלות ישראל". ("אור חדש", עמ' רא). הרי נתן לנו מהר"ל סימן היכר כיצד לזהותם.

[ו] וכן כתב אדמו"ר ר' צבי אלימלך, מחבר "בני יששכר": "ואמרו בזהר כי כל היועצים עצות [רעות] וכל המעיקים לישראל בגלות הארוך של אדום ובכל המלכויות, הם מסטרא דעמלק" (חדש אדר, הערה שבסוף מאמר ג').

[ז] וכן כתב הרב דוד כהן ("הנזיר") תלמיד מובהק להרא"ה זצ"ל. (בחוברתו "מגילות מלחמה ושלוש" עמ' יט).

האם יש להסבר הנ"ל אסמכתא הלכתית?

לכאורה כיון שאין אנו יודעים מי הוא "עמלק" כבר אין בידינו לקיים מצוה זו? ענה על כך הרב משה, אביו של הגרי"ד סולובייצק, שזה כמעט מפורש ברמב"ם. וכך לשון הגרי"ד (=בנו, הגאון הרב יוסף דב) הערת הגרי"ד, "איש האמונה", דף 102) המביא דבריו:

"בנוגע לשבעה עמים כותב הרמב"ם בפרק חמישי של הלכות מלכים (הלכה ד) כדברים האלה: "מצות עשה להחרים שבעה עממין שנאמר 'החרם תחרימם'. וכל שבא ליזו אחד מהם ולא הרגו, עובר בלא תעשה שנאמר 'לא תחיה כל נשמה'. וכבר אבד זכרם". [עכ"ל רמב"ם]

אולם ראה זה פלא, בנוגע למצוות מחית עמלק לא הוסיף הרמב"ם את שלש המלות 'וכבר אבד זכרם'. זוהי לשונו של הרמב"ם (שם, הלכה ה): 'וכן מצות עשה לאבד זכר עמלק, שנאמר 'תמחה את זכר עמלק'. ומצוה לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו כדי לעורר איבתו, שנאמר 'זכור את אשר עשה לך עמלק' עכ"ל רמב"ם. מתוך דבריו נראה כי עדיין עמלק קיים בעולם (כי לא סיים 'וכבר אבד זכרם' כמו שכתב אצל ז' אומות).

ודאי הרמב"ם כתב דבריו בדייקנות. אם היה סבור כי גם עמלק אינו מזוהה בימינו, היה צריך לסיים באותן מלים "וכבר אבד זכרם" בסוף הלכה ה', ולא בסוף הלכה ד', והיה כולל בכך גם ז' אומות וגם את עמלק. וזאת במיוחד כאשר מובא במשנה (ידיים, ד, ד), שסנחריב כבר בא ובלבל את כל האומות. אלא ברור כי "עמלק" אינו בכלל דבריו, כי אותו אפשר לזהות על פי מעשיו גם אחרי בלבול האומות.

כל מי שמתנכל לישראל כעם, בכל מקום שהם אפילו מחוץ לטריטוריה של מדינת ישראל, וכמעשיהם של הערבים הטרוריסטים בימינו, הרי זה הוכיח על עצמו שהוא מגזע עמלק. יש לנו להתאזר עוז במלחמתנו נגד כוחות הרע וההשחחה שבעולמנו, וככל דברי הרא"ה קוק ("מאמרי הרא"ה", עמ' 508).

והעוצר את חיילי ישראל מקיום מצוותם, לנהוג "במלחמה כמו במלחמה", הרי הוא חוזר על חטאו של שאול המלך שריחם על אגג. אמרו עליו במדרש: "כל מי שנעשה רחמן במקום אכזרי, סוף שנעשה אכזרי במקום רחמן" (קהלת רבה ז, לו). רואים אנו זאת בהתנהגותם של אנשי המשטרה והפרקליטות, מה בין יחסם לפורעים ערבים, לבין יחסם למפגינים אוהבי ארץ ישראל.

נחזור לענייננו. נוסף לכל הידורי המצוה בקיום קריאת הפרשה, עלינו לדעת כיצד מקיימים המצוה בפועל. תפקיד זה מוטל על הצבא.